

International Journal of Languages' Education and Teaching

Volume 8, Issue 1, March 2020, p. 161-176

Received	Reviewed	Published	Doi Number
27.11.2020	11.02.2020	15.03.2020	10.29228/ijlet.39923

Proverbs and Sayings in Turkish Language Teaching Books for Foreigners

Nurşen YILDIRIM¹

ABSTRACT

The importance of teaching Turkish to foreigners in Turkey is increasing day by day. There are different practices about the usage of lesson materials, determination on the approaches and techniques. All of the books which published to teach Turkish to foreigners reflect a different approach, language mentality or teaching technique. This article aims to evaluate the Turkish teaching books to foreigners in terms of proverbs and idioms. A B2 level book and a language teaching set were analyzed. In this respect, it is studied on two course books, a workbook and a CD including listening texts. Thus, listening texts, reading texts and exercises are examined in sense of teaching idioms. Memorizing the meaning of the words is not important only while teaching Turkish to foreigners. We should teach the meaning of words in the context. It is very important that proverbs and idioms can gain new meanings in the exercises and sentences. In these books, the features of proverbs and idioms were taught based on the texts, so learners can perceive the meanings of proverbs and idioms to the text. 140 idioms and 12 proverbs were found in 44 texts after research. Idioms are used more frequently than proverbs in the texts. Among all activities, the activity rate aimed at teaching proverbs and idioms is 6.19%. 40 of the 646 events in the books are about the proverbs and idioms.

Key Words: Teaching Turkish to foreigners, course books, proverbs, idioms.

B2 Düzeyi Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitaplarında Atasözü ve Deyimler

ÖZET

Ülkemizde yabancılara Türkçe öğretiminin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu konuda ortak ders materyalleri kullanımı, uygun yöntem ve tekniklerin belirlenmesiyle ilgili farklı uygulamalar mevcuttur. Bu amaçla hazırlanmış her kitap farklı bir yaklaşımı, dil anlayışını, öğretim tekniğini yansıtır. Bu çalışmanın amacı yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarını atasözü ve deyim varlığı açısından değerlendirmektir. Bunun için B2 düzeyi bir kitap ve bir dil öğretim seti taranmıştır. Bu bağlamda iki ders kitabı ve bir çalışma kitabı ile dinleme metinlerini içeren bir cd üzerinde çalışılmıştır. Böylelikle dinleme metinleri, okuma metinleri ve etkinlikler atasözü ve deyim öğretimi açısından incelenmiştir. Yabancılara Türkçe öğretirken önemli olan sadece kelimelerin anlamını ezberletmek değildir. Kelimelerin bütün içinde taşıdığı anlamı da öğretebilmek gerekir. Atasözü ve deyimlerin metinlerde ve etkinliklerde yer alması sözcüğün cümlede öbeleşerek yeni anlamlar kazanabildiği işlevini benimsetmede çok önemlidir. İncelenen kitaplarda atasözü ve deyimlerle ilgili özellikler hazır bilgi yığınları olarak verilmemiş, metinlerden hareketle öğretilmiştir. Bireyin atasözü ve deyim metne katkısını sezmesi sağlanmıştır. Araştırma sonucunda 44 metinde 140 deyim, 12 atasözü tespit edilmiştir. Metinlerde deyimlerin atasözlerine göre daha sık kullanıldığı, atasözü ve deyimlerin metinlerde dengeli bir dağılım göstermediği belirlenmiştir. Tüm etkinlikler içerisinde atasözü ve deyim öğretimini amaçlayan etkinlik oranı %6,19'dur. Kitaplardaki 646 etkinlikten 40'ı atasözü ve deyimlerle ilgili kazanımlara yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: Yabancılara Türkçe öğretimi, kaynak kitaplar, atasözleri, deyimler.

¹ Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, nursen.aksoy.yildirim@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1977-9419

Giriş

İnsanlar, toplumlar ve milletler arasında kişisel, kurumlar arası ve devletler seviyesinde çeşitli ilişkiler bulunmaktadır. Bilim, siyaset, askerlik, eğitim, turizm, kültür, sanat, ticaret ve iletişim alanlarındaki bu ilişkilerin sağlıklı olarak yürütülebilmesi için ana dilden başka milletler arası ortak olan dillerin öğrenilmesi gerekmektedir. Bir yabancı dil öğrenmek yeni bir insan olmaktır (Barın, 2004: 2). Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesi çok eski tarihlere dayanmakla beraber günümüzde gittikçe hız kazanmaktadır. Bir ülkenin dilini yabancılara öğretmesini gerekli kılan unsurlar yürütülen politik, ekonomik, kültürel ve ticari ilişkilerle açıklanabilir.

Bir dilin sözcükleri içinde ele alınan atasözleri ve deyimler yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında göz ardı edilmemiş, hem metin hem de etkinlikler bağlamında yer almıştır. Ancak her kitabın bu konuya verdiği ağırlık farklıdır. Benimsenen yaklaşımlar ve önemsenen ilkelerin bu farklılıkta belirleyici olduğu söylenebilir.

Yabancı dil öğretiminde dille birlikte kültürün de aktarılması oldukça önemsenir bu bakımdan atasözlerimiz çok değerli örneklerdir. Bireyin öğrendiklerini bir iletişimsel beceriye dönüştürebilmesi, anlama ve anlatma açısından yetkinleşmesi için ise deyim kullanımı önem arz eder. Kelimenin cümlede öbeleşerek kazandığı anlamı fark etmek, zengin bir sözcük dağarcığıyla konuşmak / yazmak, dille birlikte kültür öğelerini de öğrenmek açısından atasözü ve deyimler oldukça değerlidir.

Deyim Nedir?

Türkçe dünyanın en zengin dillerinden biridir. Bu zenginliğin oluşumunda ses uyumlarının sağladığı ezgisellik, çekimlerdeki düzenlilik, tamlamalardaki belirginlik, kurallardaki açıklık gibi öğelerin yanında Türkçedeki deyimlerin de önemli bir katkısı vardır. Deyimlerin işlevi anlatımı güçlendirmek, güzelleştirmektir. Deyimlerin kuruluşuna katılan sözcükler bütün olarak tek bir kavramı karşılar. Bu nedenle deyim başlı başına bir dil birimidir; deyimi oluşturan sözcükleri birbirinden ayrı düşünemeyiz (Akt: Göçer, 2012: 97).

Söyleyişi kuvvetlendirme, az sayıda kelime ile öz ifadeler kurabilme bakımından dilimizde son derece önemli yere sahip olan deyimlerin kimi sözlüklerde ve kaynaklarda farklı tanımları yer almaktadır. Bunlardan birkaçına değinmek gerekirse:

Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir (TDK, 2011: 651).

Gerçek anlamı dışında kullanılarak yeni bir anlam ifade eden ve bir düşünceyi dile getiren iki veya daha fazla kelimedenden oluşan kalıplaşmış söz dizisine deyim denir (Güleç, 2002: 29).

Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlam birim toplasma, genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz.

Çekici bir anlatım özeliği taşıyan, genellikle gerçek anlamından ayrı bir anlam bulunan kalıplaşmış kelime öbeği.

Belli bir kavramı, belli bir durumu ya da duyguyu dile getirmek için birden fazla sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tekbir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan kalıplaşmış söz (Akt: Özdemir, 2007: 417).

Asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 1998: 642).

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde hemen hepsinin birbirine benzer ifadeler taşıdığı görülür. Deyimlerin kalıplaşmış söz öbekleri olması ve kelimelerin gerçek anlamından uzaklaşması tanımlarda yer alan en yaygın ifadelerdir. Bu durum aslında deyimlerin özünü ortaya koyar niteliktedir. Çünkü onlar yalnızca belli durumları karşılamakla görevli, anlam olarak son derece müthiş zenginlikte, ifadeye bir nevi canlılık ve farklılık kazandıran eşsiz söz öbekleridir.

İki veya daha fazla sözcükten kurulu bir çeşit dil anlatımı olan deyimler; duygu ve düşüncelerimizi, dikkat çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit veya birleşik fiil görünümlü dil bilgisi öğeleridir. Çoğunlukla teşbih, istiare, mecaz, kinaye unsurlarıyla bir durumu anlatmak için kullanılırlar (Özdemir, 2007: 412).

Deyimlerin Özellikleri

Deyimler kalıplaşmış sözlerdir, değiştirilemez. Halkın yarattığı ve konuşmalarda yaşattığı gibi kullanılır. Örneğin; “Kırdığı ceviz kırkı geçti.” yerine “Kırdığı fındık kırkı geçti.” denemez (Güleç, 2002: 31). Deyimlere bir cümle halinde olmadıkları için tek dizelik şiirler diyebiliriz. Kimi deyimlerdeki sözcüklerin yan yana getirilişindeki ahenk yapısı, kimi deyimlerin uyaklaşması bu kanyı güçlendirir (Özdemir, 2007: 415).

Milletin söz yaratma gücünden doğan deyimler milli damga taşıyan dil varlıklarıdır. En ince hayaller, en güzel benzetmeler, mecazlar ve söz ustalıkları küçük bir deyim yapı harçları arasında parlar. Bir küçük söz dağarcığına koca bir dünya sığdırılmıştır (Güleç, 2002: 32).

Deyimler atasözlerinde olduğu gibi soyut kavramları açıklamak için somut kavramları aracı kılar. Deyimleri oluşturan kelimelerin hepsi veya bazıları gerçek anlamından tamamen uzaklaşarak mecaz anlama bürünmüşlerdir (Elçin, 1998: 644). Deyimlerin birçoğu master halindedir. Örneğin; göze girmek, dile düşmek, turnayı gözünden vurmak (Elçin, 1998: 643).

Deyim bir kavramı belirtmek için bulunmuş özel anlatım kalıplarıdır, genel kural niteliğinde değildirler. Deyimi atasözünden ayıran en önemli özellik de budur. Deyimle atasözü amaçta birbirlerinde ayrılmaktadır (Güleç, 2002: 34).

Deyimler atasözleri gibi toplumun ortak malı olan eski sözlerdir. Örneğin; “yüreği soğumak” deyimi 15. yüzyılda Şeyhî'nin yazdığı bir beyitte geçmektedir (Güleç, 2002: 32).

Türkçe, deyimler yönünden çok zengin bir dildir. Türkçede ortalama sekiz binin üzerinde deyim vardır. Bu, Türk dilinin anlatım zenginliğini, Türk milletinin hayata bakış, algılayış ve yorumlayış zenginliğini göstermektedir (Hengirmen, 1995'ten Akt: Güleç, 2012: 98).

Özbay ve Melanlıoğlu'nun (2009) ifade ettiği gibi yüzyıllar boyu binlerce insanın beyin ve duygu süzgecinden geçerek şiirleşen ve toplumun ortak malı olan kalıplaşmış ifadelerden sayılan deyimler, o dili konuşan toplumun geçmişini, yaşam biçimini, geleneklerini ve çeşitli özelliklerini anlama noktasında bizlere önemli ipuçları verir. Deyim ve atasözlerin Türkçenin güzelliğine, kavram zenginliğine, anlatım gücünün artırılmasına, renklerin tazelenmesine katkıda bulunduğu düşünüldürse onların toplum hayatında sanıldığından çok daha önemli yere sahip olduğu söylenebilir.

Atasözü Nedir?

“Atasözü” kavramı sözlükte şu şekilde tanımlanır: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, deme, mesel, darbimesel (TDK, 2011: 180).

Atasözleri öğüt vermek, örnek göstermek, söyleyişe güç katmak için sıkça başvurduğumuz ifadelerdir. Duygu ve düşüncelerimizi en kısa yoldan belirtmek için vazgeçilmez hazır kalıplardır. Atasözleri milli özelliğe sahip, nesilden nesle aktarılan edebiyat örnekleridir. Hayatın çeşitli konularıyla ilgili ibret veya öğüt verici özlü sözler olarak tanımlanabilirler.

Atasözlerinde bir yaşanmışlık neticesinde şekillenme söz konusudur. O yüzden içinde bulunulan farklı durumların ifadesinde hemen aklımıza konuyu kısa ve öz biçimde anlatan atasözleri gelir. Örneğin; iyilik yapmanın önemini, hiçbir kötülüğün karşılıksız kalmayacağını, kötülük edenin kötülük bulacağını anlatmak hiç bu kadar net, sade, öz olmamıştır: “Etme kulum bulursun.”

Sözlü kültürümüzün önemli ürünlerinden olan atasözleri, atalarımızın engin tecrübelerinin, düşüncelerinin sağlam bir mantık süzgecinden geçirildikten sonra, söze dönüştürülmesiyle oluşur. Milletlerin ortak geçmişleri, ortak değerleri, gelenekleri, düşünceleri, inançları, hayata bakış açıları atasözlerinde ifadesini bulur. İnanırcılık özelliği çok yüksek olan atasözleri millî varlığımız olarak kabul edilir. Bu yönüyle atasözleri milletin ortak düşünce, inanç ve tutumunu belirtir, halka yol gösterir (Aksoy, 1968).

Halkımızın derin bilgisini, ince zekâsını, espri anlayışını atasözlerinde bulabilmek mümkündür. Bir eğitim aracı olarak kullanılan sözlü kültür içerisinde çok önemli bir yere sahip olan atasözleri millet hafızasında kalıplaştıktan sonra sürekli tekrar yoluyla nesilden nesle aktararak günümüze kadar gelebilmiştir. Her ulusun kendi atalarının düşüncelerine, denemelerine, gelenek ve göreneklerine dayanan ulusal atasözleri vardır ve bu çeşit atasözlerinden de o ulusun düşünce, duygu yolları ve türleri az çok öğrenilmiş olur. Bununla birlikte her ulusta atasözlerine rastlanması, insanların daima geçmiş kuşakların düşünce ve demelerinden yararlanmak istediklerini, ihtiyaç karşısında atalarının akıllarına, öğütlerine başvurduklarını açıkça göstermektedir (Hatipoğlu, 1972 ve Alkaya, 2006’dan Akt: Bağcı, 2010: 94).

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Atasözü ve Deyimlerden Yararlanma

Toplumun kültürünün manevi parçacıklarından biri olan deyimler, toplumun felsefesini yansıtan özlü sözler olarak hem anlatıma zenginlik katması hem de kültür unsurlarını geçmişten bugüne taşıması bakımından önemlidir. Bu nedenle genç kuşakların, bu mirastan haberdar olmaları ve bu mirasa sahip çıkmaları sağlanmalıdır. Bu da sistemli ana dili eğitim faaliyetleriyle gerçekleştirilebilir. Ana dili eğitiminin yürütüldüğü Türkçe derslerinde deyimler, kültür unsurları aracılığıyla öğrencilere kazandırılmalıdır (Özbay-Melanlıoğlu, 2009: 10).

Atasözleri ve deyimler yabancılara Türkçe öğretiminde aktif olarak kullanılabilir. Öyle ki atasözü ve deyimler duygu ve düşünceleri öz olarak ifade etme açısından konuşma ve yazma öğretiminde; metinlerdeki söyleyişleri daha cazip, anlamlı hale getirmeleri bakımından dinleme ve okuma öğretiminde kullanılabilir dil malzemeleridir.

Yabancı dil öğretiminde söz varlığı geliştirme, kelime hazinesini zenginleştirme çalışmalarına dâhil olarak da atasözü ve deyim öğretimi yapılabilir. Çünkü atasözü ve deyimler yeni kelimeler kazandırır ya da sözcüklerin zaman zaman başka kavramları ifade edecek biçimde kalıplaştığı anlatır.

Yabancılar Türkçe öğretiminde dil bilgisi kurallarını sezdirme aşamasında atasözü ve deyimlerden zengin örnekler olmalarıyla yararlanılabilir. Çünkü dil bilgisi öğretimi metinlerden ayrı, soyut örnekler olarak verildiğinde amacına ulaşmayacaktır. Erdem ve Çelik (2011)'e göre dil bilgisi kuralları sözden ve yazıdan ayrı hazır sonuçlar olarak öğretilmemeli, örneklerden yola çıkılarak kurallara ulaşılmalıdır.

Yabancı dil öğretiminde işlevsel dil bilgisi öğretiminin önemi yadsınamaz. Dil kurallarını bir yığınmış gibi vermek yerine metinler, cümleler, örnekler üzerinde çalışmak gerekir. Bu noktada her biri kendi içinde küçük bir hikâyecik barındıran deyimler ve atasözleri önemli çalışma malzemeleri olabilir.

Deyimlerin öğrenilmesi bir dilin mekanik olmayan, kültürel kısmını oluşturur. Deyimler aracılığı ile dil kendi başına bir kültürel aktarım yapar. Ulusal kimliğin korunması için deyimlerimizin doğru öğretilmesi çok önemlidir (Bağcı, 2010: 93). Bu bakımdan dil öğretiminde kültür aktarımını da sağlayacak olan atasözü ve deyimlerin yabancılar Türkçe öğretimindeki önemi göze çarpar.

Yabancı dil öğretiminde amaç bireyin dil kurallarını ezberlemesi değil, o dile dair genel bir çerçeve, şemalar oluşturmaktır. Yani bireye dil becerileri kazandırmaktır (Erdem ve Çelik, 2011). Bu bakımdan iletişimde anlama ve anlatma süreçlerinin sağlıklı işlenmesi çok önemlidir. Atasözü ve deyimlerin anlamını kavramak dil öğrenen bireye ifade becerisi kazandırmaya yardımcı olur, konuşulan veya okunanların daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Yabancılar Türkçe öğretiminde atasözü ve deyimlerden yararlanma şu bakımlardan faydalıdır:

- Atasözü ve deyimler milletin duyuş ve düşünüş biçimlerini, kültür öğelerini yansıttığından dille beraber kültürel öğeler de benimsetilmiş olur.
- Anlama ve anlatma becerilerini geliştirerek dil becerilerini işlevsel hale getirir.
- Sözcük dağarcığına yeni kelimeler kazandırır.
- Bireyin yalnızca kelimelerle değil cümlelerle, söz öbekleriyle karşılaşması sağlanmış olur. Çünkü atasözü ve deyimler dil bilgisi öğretimi sırasında kullanılacak zengin örneklerdir.
- Atasözü ve deyimler değişik durumların farklı söylemlerle ifadesi olduğundan kişinin dili tek bir kurallaştırma olarak algılanması engellenir. Böylece bireyin dile dair dönüştürmeler yapması da sağlanır. Zamanla farklı duygu ve düşünceler farklı atasözü ve deyimlerle karşılık bulur.
- Yabancı dil öğrenen kişinin görünenin ardında görünmeyen anlamı sezmesi sağlanabilir. Böylece dil salt bir şekil incelemesi değil aynı zamanda bir anlam bütünlüğü olarak değer kazanır.

Avrupa Dil Portfolyosu'nda Atasözü ve Deyim Öğretimi

Günümüzde Avrupa Konseyi'nin toplam 47 üye ülkesiyle birlikte yürütülen en yaygın dil eğitim projesi Avrupa Dil Gelişim Dosyası (European Language Portfolio)'dır. Bu dosyayla çok dilli, edindiği dilin kültürünü öğrenmesiyle çok kültürlü olan, dilsel ve kültürel farklılıkları edinen dil öğrencisinin farklı kültürlerle ve farklı dillere ilişkin ortak anlayış besleneceği ön görülmüştür. Avrupa Dil Portfolyosu; Avrupa Ortak Dil Çerçevesi'nin benimsediği kuramsal temellere ve ortak edinç düzeylerine dayanır. Öğretim yaklaşımı olarak Avrupa Dil Portfolyosu eylem yönelimli bir yaklaşım olup bireyin ne bildiğinden çok bildiklerini nasıl eyleme dönüştürebileceği ile ilgilenmektedir (Durmuş ve Okur, 2018: 489).

Avrupa Dil Portfolyosu' nda 6 dil düzeyi (A1, A2, B1, B2, C1, C2) bulunmaktadır. Aşağıdaki çizelge "Küresel Ölçek" (Global Scale) olarak adlandırılır ve dil düzeyleri ile bazı kazanımları gösterir (Common European Framework of Reference for Languages):²

Yetkin Kullanıcı	C2	Duyduğu ve okuduğu her şeyi kolayca anlayabilir. Farklı yazılı ya da sözlü kaynaklardan edindiği bilgiyi özetleyebilir, bu kaynaklara dayalı olarak bir tartışmayı yapılandırabilir, akıcı ve doğal bir anlatım ile sunabilir. Akıcı bir dil kullanarak kendini tam anlamıyla ifade edebilir. Karmaşık durumlarda bile kendini ifade ederken ince anlam farklarından yararlanabilir.
	C1	Farklı yapıya sahip uzun ve karmaşık metinleri anlayabilir ve bu metinlerdeki dolaylı anlatımları ve imaları fark edebilir. Gereksinim duyduğu ifadeleri fazla zorlanmadan bularak kendini doğal ve akıcı bir şekilde ifade edebilir. Dili akademik ve mesleki amaçlar için ve günlük yaşamda esnek ve etkili bir şekilde kullanabilir. Karmaşık konularda, bağlantıların ve ilişkilerin açıkça ortaya konduğu, iyi yapılandırılmış, ayrıntılar içeren metinler yoluyla kendini akıcı bir şekilde ifade edebilir.
Bağımsız Kullanıcı	B2	Soyut ve somut konulara dayalı karmaşık metinlerin ana fikrini anlayabilir, kendi uzmanlık alanı olan konularda teknik tartışmalar yürütebilir Çok zorlanmadan, belli ölçüde doğal ve akıcı bir dil kullanarak anadilde konuşan birisiyle iletişim kurabilir. Farklı konularda, ayrıntılı ve anlaşılır bir şekilde kendini ifade edebilir ve bir konunun olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koyarak kendi bakış açısını yansıtabilir.
	B1	Günlük yaşamda, işte ya da okulda, sık karşılaştığı ve tanıdık olduğu konulara dayalı yazılı ve sözlü ifadeleri ana hatlarıyla anlayabilir. Seyahatlerde, dilin konuşulduğu yerlerde karşılaşılabilecek çoğu durumların üstesinden gelebilir. Kişisel ilgi alanları doğrultusunda ya da bildiği konularda, basit, ancak fikirler arası bağlantıların oluşturulmuş olduğu metinler yoluyla kendini ifade edebilir. Yaşadığı olayları ve deneyimlerini aktarabilir; düşlerinden, umutlarından ve isteklerinden söz edebilir, görüşlerini ve planlarını kısaca nedenleriyle ortaya koyabilir.
Temel Kullanıcı	A2	Kişisel, aile, alışveriş, iş ve yakın çevre ile ilgili konularda çok sık kullanılan temel deyimleri ve cümleleri anlayabilir. Bildiği, alışılmış konularda doğrudan bilgi alışverişinde bulunarak basit düzeyde iletişim kurabilir. Basit bir dil kullanarak kendi özgeçmişi ve yakın çevresi hakkında bilgi verebilir ve anlık gereksinimleri karşılayabilir
	A1	Somut gereksinimlerini karşılayabilmek adına bilinen, günlük ifadeleri ve çok temel deyimleri anlayabilir ve kullanabilir. Kendini ya da başkalarını tanıtabilir, bu bağlamda, nerede oturduğu, kimleri tanıdığı, sahip oldukları ve benzeri temel sorular yoluyla iletişim kurabilir. Konuştuğu kişilerin yavaş ve anlaşılır bir şekilde konuşması ve yardıma hazır olması halinde basit düzeyde iletişim kurabilir.

Avrupa Dil Portfolyosu'nda atasözü veya deyimlerle ilgili herhangi bir kazanımın doğrudan yer almadığı görülür. Ancak bu dil gelişim dosyasında özellikle bireyin yeni öğrendiği dilin kültürünü de öğrenmesi çok önemsenmiştir. Bu açıdan atasözleri bu amaca hizmet edecek değerli dil malzemeleri olarak düşünülebilir. Yine aynı zamanda bu dil gelişim dosyasının iletişime dayalı, eyleme dönük, dil öğrenenin eyleme geçmesine yönelik bir yaklaşıma dayanması da deyim öğretiminin gerekliliğini düşündürür. Çünkü bireyin yeni öğrendiği dilde sağlıklı bir iletişim kurması, konuşulanları anlaması için sözcüklerin öbekleşerek cümlede farklı anlamlara büründüğünü fark etmesi beklenir. Nitekim yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında atasözü ve deyim öğretimi göz ardı edilmemiş, hem metinlerde hem etkinliklerde yer almıştır. Ancak temel dil kullanımı düzeyi kitaplarda deyimlere

² <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/official-translations-of-the-cefr-global-scale> Erişim tarihi: 28.10.2019

neredeyse hiç rastlanmaz. Deyim ve atasözü etkinlikleri ancak bağımsız dil kullanımı düzeyine gelindiğinde dil öğrenenin karşısına çıkar, yetkin dil kullanımı düzeyinde ise pekiştirilir ve gelişir.

Problem Durumu

Bu araştırmanın problem cümlesi şudur: B2 seviyesi yabancılar Türkçe öğretimi kitapları atasözü ve deyim öğretimi bakımından ne düzeydedir?

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı b2 düzeyi yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarında atasözü ve deyim öğretiminin niceliğini ve niteliğini ortaya koymaktır. Araştırmayı yönlendiren temel sorular ise şunlardır:

1. Okuma metinlerinde atasözü ve deyim kullanım sıklığı nedir?
2. Dinleme metinlerinde atasözü ve deyim kullanım sıklığı nedir?
3. Metinlerde yer alan atasözü ve deyimler dil öğrenenin seviyesine uygun mudur?
4. Etkinlikler atasözü ve deyim öğretimini destekleyici nitelikte midir?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Çalışmada yalnızca b2 düzeyi yabancılar Türkçe öğretimi kitapları incelenmiştir.
2. Araştırmada “Yedi İklim Türkçe” ve “Yabancılar İçin Türkçe” olmak üzere iki yayın ele alınmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Yabancılar Türkçe öğretimi kitaplarında atasözü ve deyim varlığı üzerine yapılmış bu nitel araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır.

Tarama modeli, var olan durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırma konusu olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2019: 109).

Veri toplama Tekniği ve Verilerin Analizi

Araştırmada belgesel tarama tekniği ile kitaplar taranmış ve elde edilen veriler dikkate alınarak bulgulara ulaşılmıştır. Belgesel tarama, var olan kayıt ve belgelerden verilerin toplanmasıdır (Karasar, 2019: 229). Araştırma verileri betimsel analiz yapılarak değerlendirilmiştir. Betimsel analizde amaç elde edilen verileri daha önceden belirlenen temalara göre özetlemek ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239).

Bulgular ve Yorumlar

Çalışmada Gazi Üniversitesi Tömer tarafından hazırlana Yabancılar İçin Türkçe B2 (Orta Düzey) kitabı ile Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan Yedi İklim Türkçe B2 kitapları incelenmiştir. Kitaplardaki okuma parçaları, dinleme metinleri ve etkinlikler bu kapsama dâhil edilmiştir.

“Yabancılar İçin Türkçe” Kitabında Atasözü ve Deyim Öğretimi

Bu çalışma kapsamında Gazi Tömer yayınlarına ait olan Yabancılar İçin Türkçe B2 (Orta Düzey) kitabı atasözü ve deyim varlığı açısından incelenmiştir. Burada metinler ve etkinlikler tek kitap halinde

sunulmuş, ayrıca bir çalışma kitabı düzenlenmemiştir. Kitap beş üniteden oluşmaktadır. Her üniteye ise dört okuma metni bulunur. Kitapta yer alan 20 metin deyim ve atasözü varlığı açısından tek tek incelenmiş, ardından etkinliklerde bu deyimlerin işleniş biçimleri, pekiştirilmelerinin nasıl sağlandığı değerlendirilmiştir. Tüm bunların neticesinde aşağıda sıralanan bulgu ve yorumlara ulaşılmıştır:

1. Metinlerde Yer Alan Atasözleri: Kitaptaki metinlerin tamamı incelenmiş ancak hiç atasözü kullanılmadığı belirlenmiştir. Halbuki atasözleri Türk kültürüne dair önemli unsurlar içermektedir. Yabancı dil öğretiminde kültürel unsurların da bireylere aktarımının önemi düşünüldüğünde bu noktada metinlerde hiç atasözü örneği bulunmaması bir eksiklik olarak nitelendirilebilir.
2. Metinlerde Yer Alan Deyimler: Kitapta bulunan 20 metinde 58 deyime rastlanmıştır. 20 metinde 58 deyim kullanımı her metinde yaklaşık 3 deyim bulunması demektir. Ancak bu durumu her metne genellemek mümkün değildir. Nitekim bazı metinlerde hiç deyim yer almazken; bazı metinlerde ise 7 deyime rastlanmıştır. Bu konuda da bir ardışıklık veya eşitlik söz konusu değildir. Yani somuttan soyuta ya da basitten karmaşığa ilkelerini işaret edecek bir dağılıma rastlanmaz. Örneğin; 1. ünitenin 3. metni olan *İletişim Kurmak*'ta 6 deyim bulunurken, 4. ünitenin 1. metni olan *Bilime Adanmış Bir Ömür'de* hiç deyime rastlanmaz.
3. Etkinliklerde Yer Alan Deyimler: Kitapta deyim öğretimini esas alan 11 etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinliklere dair bazı bulgular ve yorumlar şöyle sıralanabilir:
 - Konuşma, yazma, eşleştirme ve test sorusu olmak üzere dört biçimde etkinliklerle deyim öğretimi yapılmıştır.
 - Etkinlikler genellikle test sorusu ağırlıklıdır. Öyle ki 11 etkinlikten 5'inde deyim verilerek anlamının hangi şıkta doğru olarak yer aldığı sorulmuştur.
 - Etkinliklerde deyim öğretimi sırasında önce eşleştirme ve test etkinlikleri, sonra deyim anlamını yazma, deymi cümlede kullanma etkinlikleri yer alır. Bu da kolaydan zora bir yöntem izlendiğini gösterir.
 - Dilbilgisi etkinlikleri yalnızca bilgi düzeyinde bulunmaktan çıkarılmış, uygulamaya, değerlendirmeye yönelik etkinliklere de yer verilmiştir. Konuşma ve yazma etkinliklerinin yer alması bunu göstermektedir. Örneğin; sayfa 93'teki bir etkinlikte ilk olarak anlam verilmiş, daha sonra bu anlamı içeren 5 deyim verilmiş, ardından öğrencinin bu deyimleri cümle içerisinde kullanması istenmiştir:

Aşağıda, *herhangi bir şeyden çok etkilenmek, hoşlanmak, duygulanmak* anlamında bazı deyimler verilmiştir. Bu deyimleri kullanarak cümleler yazınız.

Kendinden geçmek
Beni benden almak
Gözleri kamaşmak
İçe işlemek
Ruha hitap etmek
 - 20 okuma metni olan bu kitapta yalnızca 11 etkinlikte deyim öğretimine yer verilmesi deyim öğretiminin her metinde ele alınmadığını işaret eder. Yani her metinde bulunan deyimler ilgili etkinliklerle pekiştirilmiştir denemez. Örneğin; 4. ünitenin 4. okuma parçası olan *Don Kişot ve Yardımcısı* 7 deyim bulundururken, metne ait hiçbir etkinlikte deyim öğretimi yoktur.
 - Deyimlerle ilgili etkinliklerin bir tanesinde görsel unsurlardan da yararlanılarak dikkat çekmek amaçlanmıştır. Örneğin; sayfa 56'da tamamen bu tarz bir etkinlik yer alır. 10 deyim ve 10 görsel verilerek ve bu resimlerle deyimlerin eşleştirilmesi, birkaç cümleyle açıklanması istenmiştir.

4. Etkinliklerde Yer Alan Atasözleri: Kitaptaki bütün etkinlikler taranmış ve atasözleriyle ilgili yalnızca 2 etkinliğe rastlanmıştır.

Etkinliklerde atasözü öğretimiyle ilgili tespit edilen bazı bulgu ve yorumlar sıralanacak olursa:

- Kitapta atasözlerine yönelik 2 etkinlik bulunur. Bunların ikisi de eşleştirme etkinliğidir. Birinde verilen kelime gruplarının eşleştirilerek atasözü oluşturulması istenir (sayfa 6), diğesinde ise atasözleri ile anlamların eşleştirilmesi istenir (sayfa 21). Yalnızca tek tip etkinlik bulunması öğrencinin öğrendiği dil kurallarını dönüştürmesine fırsat vermez. Konuşma ve yazma etkinliklerinin bulunmaması anlatmaya yönelik dil becerilerin dikkate alınmayışı açısından bir eksikliklerdir.
- Burada dikkati çeken nokta hiçbir metinde atasözü yer almazken etkinliklerde atasözü anlamlarının sorulmasıdır. Oysaki yabancılara Türkçe öğretimi yapılırken konuların örnek bir metin üzerinden verilmesi daha uygun görülmektedir.
- Etkinliklerde yer alan her bir atasözü farklı bir değerle ilgilidir. Örneğin; sayfa: 21’de “İyilik yap denize at, balık bilmezse Halik bilir” atasözü iyiliğin önemini vurgularken yine aynı sayfada yer alan “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” atasözü tatlı dilli olmanın önemini vurgular. 6. sayfada bulunan “İşleyen demir pas tutmaz.” atasözü ise çalışkanlığa dikkat çeker.
- İki etkinliğin her birinde 5 atasözü vardır. Yani etkinliklerde bireylerin karşılaşacağı toplam atasözü sayısı 10’dur. Bu etkinliklerin ikisi de 1. üniteye yer alır. Böylece 1 üniteye 10 atasözü ile karşılaşan birey sonraki ünitelerde atasözlerinin varlığını hiç hissetmez.

“Yedi İklim Türkçe” Ders ve Çalışma Kitabında Atasözü ve Deyim Öğretimi

Bu çalışma kapsamında Yunus Emre Enstitüsü’ ne ait olan Yedi İklim Türkçe B2 dil öğretim seti atasözü ve deyim varlığı açısından incelenmiştir. Bu öğretim setinde ders kitabı, çalışma kitabı ve dinleme metinlerini bulunduran bir cd yer alır. Ders kitabında 8 ünite bulunur, her üniteye ise 3 metin vardır. Kitapta bulunan 24 metin çalışmamız kapsamında incelenmiştir. Bu metinlerden 15’i okuma metni, 9’u ise dinleme metnidir. Metinlerden hemen sonra yer alan etkinlikler ile çalışma kitabında yer alan etkinlikler de çalışmada ele alınmış, atasözü ve deyimler bakımından incelenerek değerlendirilmiştir.

1. Okuma Metinlerinde Yer Alan Atasözleri: Kitapta yer alan 15 okuma metni atasözleri açısından incelenmiş ve 8 atasözü belirlenmiştir:
 - Nasipten öte köy yoktur.
 - Ev alma, komşu al.
 - Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
 - Hayır söyle komşuna, hayır çıksın karşına.
 - Komşu hakkı tanrı hakkıdır.
 - Komşuda pişer, bize de düşer.
 - Misafir on rızıkla gelir, birini yer, dokuzunu bırakır.
 - Misafirin geldiği eve bereket gelir.

Yukarıdaki atasözleri incelendiğinde hepsinin Türk kültürünü muhteşem şekilde yansıttığı görülür. “Nasipten öte köy yoktur.” atasözü adeta kaza ve kader inancımızın bir yansımasıdır. Geriye kalan atasözlerinin tamamı ise milletimize özgü olan “misafirperverlik” anlayışını yansıtır. Yabancılara Türkçe öğretimi yapılırken kültürümüzden unsurlar yansıtan bu atasözlerinin seçimi oldukça isabetlidir.

Atasözlerinin metinlere dağılımı sayısal olarak dengeli değildir. Bazen bir metinde hiç atasözüne rastlanmazken, bir başka metinde 7 atasözü yer alır. Örneğin; 1. ünitenin 2. metninde hiç atasözü yoktur. 2. ünitenin 3. metni olan “*Komşuluk*”ta ise 7 atasözü bulunur. Kullanılan atasözleri metnin içeriğini destekleyecek niteliktedir. Çünkü misafirlikle ilgili bu metindeki 7 atasözünün tamamı komşuluk ve misafirperverlikle ilgilidir.

2. Okuma Metinlerinde Yer Alan Deyimler: İncelenen 15 okuma parçasında 48 deyim rastlanmıştır. Bu inceleme sonucu elde edilen bulgular ve ulaşılan yorumlar şöyledir:
 - 15 metinde 48 deyim kullanılmış olması her bir metinde ortalama 3 deyim kullanıldığını gösterir.
 - Hiç deyim yer almadığı bir tek metin vardır. 6. ünitenin 2. metni olan *Sıra Dışı Deneyimler* parçası bu durumun tek örneğidir.
 - Bir metinde en fazla 14 deyim kullanılmıştır. Örneğin; 1. ünitenin 2. metni olan *Püf Noktası*'nda 14 farklı deyim vardır (yola çıkmak, ortaya koymak, peşinden koşmak, harekete geçmek, yanlış yola sürüklemek, ilham vermek, vakit kaybetmek, gözden çıkarmak, mantığının önüne geçmek, aklından çıkarmamak, harekete geçmek, kafası karışmak, peşinden gitmek, ders almak). Metnin hemen sonrasında yer alan etkinlikte de deyim anlam eşleştirmesine yer verilmiş olması bir metni merkeze alarak deyim kullanımına dikkat çekmiş olur.
 - Her ünite de okuma metinleriyle mutlaka deyimlere yer verilmiştir.
 - Bir metinde öğrenilen deyim başka metinlerde tekrarına pek rastlanmaz. Daha çok her yeni metin yeni deyimler içerir.
 - Metinlerde deyimler yerli yerince ve anlamına uygun olarak kullanımlarıyla dikkat çekmektedir. Sağlam örnekler seçilmiş olması deyimlerin anlam özelliklerini kavramayı kolaylaştıracaktır.
3. Dinleme Metinlerinde Yer Alan Atasözleri: Kitabın dinleme metinlerine Türkçe öğretim setine dâhil olarak verilen cd üzerinden ulaşılmıştır. 9 dinleme metni üzerinde çalışılmıştır. Bu inceleme sonucu elde edilen bulgular ve ulaşılan yorumlar şöyledir:
 - Bazı dinleme metinlerinde hiç atasözü bulunmaz.
 - 9 dinleme metni incelenmiş ve yalnızca 3 atasözüne rastlanmıştır:
 - Misafir umduğunu değil bulduğunu yer.
 - Tatlı yiyelim tatlı konuşalım.
 - Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır.
 - Metinlerde yer alan atasözleri Türk kültüründen izler taşımakta ve olumlu değer aşılacaktır. Misafirperverlik, hatır gönül bilmek, tatlı dilli ve güler yüzlü olmak Türk kültüründe büyük öneme sahiptir.
 - Atasözleri metni destekleyici, anlamı açıklayıcı olarak seçilmiştir.
 - Dinleme metninin süresi ile atasözü kullanma oranı arasında anlamı bir ilişkiye rastlanmaz. Çünkü 2.45 dakika süren *Emin Hanım'ın Telaşlı Başlayan Günü Tatlı Bitiyor*'da iki atasözü varken, dinleme metni içerisinde süre olarak en uzun olan ve 4.30 dakika süren *Karadeniz Kadınları*'nda hiç atasözü bulunmaz.
4. Dinleme Metinlerinde Yer Alan Deyimler: Çalışmamızda 9 dinleme metni incelenmiş ve 34 deyim tespit edilmiştir. Bu tespit doğrultusunda ulaşılan bulgu ve yorumlara değinecek olursak:
 - 9 metinde 34 deyim rastlanması bir dinleme metninin ortalama 4 deyim içerdiğini gösterir.
 - Dinleme metninin hepsinde mutlaka deyim bulunur.

- Bir dinleme metinde en fazla 9 farklı deyim kullanılmıştır. Örneğin; 5. ünite dahilindeki *Karadeniz Kadınları* metninde “parmaklarını yemek, yer almak, içinde kötülük olmamak, açık sözlü, tuttuğunu koparan, yolu düşmek, karşılık vermek, fırsat bulmak” olmak üzere 9 farklı deyim yer alır.
- Bir dinleme metninde en az iki deyim kullanılmıştır. Örneğin; 3. ünite dahilindeki *Altın Top* adlı metinde iki deyim bulunur: anlam verememek, canı yanmak.
- Dinleme metinlerinin süresi ile deyim kullanma oranı arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmaz. Şöyle ki; 4.10 dakika süren *Altın Top* metninde yalnızca iki deyim bulunurken, 2.44 dakika süren *Türk Kahvesi*'nde 4 deyim bulunur.
- 5. Etkinliklerde Yer Alan Atasözleri: Ders kitabında atasözleriyle ilgili 8 etkinlik bulunurken çalışma kitabında 2 etkinlik vardır.
 - Atasözlerinin metinlerde yer aldığı gibi etkinliklerde de yer alması atasözü öğretiminin yalnızca metin düzeyinde kalmadığı, öğrenilenlerin pekiştirilmesi ve kalıcı olması açısından etkinliklerde de devam ettiğini gösterir.
 - Etkinliklerde bulunan atasözleri metinlerde geçen atasözlerinden farklıdır. Yani öğrenilen şeyin tekrarı değil de farklı durumlara uyarlanması ve yeni kavramlar öğretilmesi esas alınmış gibidir. Örneğin; “Değerlerimiz” ünitesindeki metinlerinde yer alan atasözleri şunlardır:
 - Ev alma, komşu al.
 - Komşu komşunun külüne muhtaçtır.
 - Hayır söyle komşuna, hayır çıksın karşına.
 - Komşu hakkı tanrı hakkıdır.
 - Komşuda pişer, bize de düşer.
 - Misafir on rızıkla gelir, birini yer, dokuzunu bırakır.
 - Misafirin geldiği eve bereket gelir.
 Yine çalışma kitabındaki “Değerlerimiz” ünitesi etkinliklerinde geçen atasözleri ise şunlardır:
 - Dost kara günde belli olurmuş.
 - İyilik eden iyilik bulurmuş.
 - Aç ayı oynamaz.
 - Bir elin nesi var iki elin sesi var.
 - Ne ekersen on biçersin.
 - Etkinliklerde çoğunlukla atasözü – anlam, atasözü- görsel eşleştirmesi bulunur. Öyle ki atasözleriyle ilgili toplam 10 etkinlikten 4'ü eşleştirme, 3'ü test sorusu, 2'i konuşma, 1'i yazma etkinliği şeklindedir. Burada daha çok öğrenciye bir ipucu verme ve onu doğru cevaba yönlendirme yöntemi izlenmiştir denebilir.
- 6. Etkinliklerde Yer Alan Deyimler: Çalışmada bu kapsamda Yedi İklim Türkçe dil öğretim seti ders kitabı ve çalışma kitabın etkinlikleri incelenmiştir. Çünkü ders kitabında da metin sonrası çalışmalarda etkinlikler yer alır. Yapılan inceleme neticesinde aşağıdaki bulgu ve yorumlara ulaşılmıştır:
 - Ders kitabında deyim öğretimini hedefleyen 7 etkinlik mevcutken; çalışma kitabında bu sayı 10'dur.
 - Etkinliklerde yer alan kısa metinlerde de deyimler yer alır. Yani deyim öğretimi sadece asıl metinler düzeyinde kalmaz.
 - Basitten karmaşığa, kolaydan zora bir gidişle deyimlerle ilgili etkinlikler düzenlenmiştir. Öyle ki; ilk ünitelerde yalnızca basit deyim- anlam eşleştirmeleri bulunurken ilerleyen ünitelerde deyim anlamına uygun olarak cümlede kullanma, deyim anlamını yazma etkinlikleri yer alır. Bu

durumda deyimlerle ilgili etkinliklerde bilişsel bir aşamalılık söz konusudur denebilir. Örneğin; ilk ünitelerde hep deyim anlam eşleştirmeleri bulunurken 7. üniteye gelindiğinde artık dil öğrenen bireyden öğrendiklerini beceriye dönüştürmesi beklenir. Çalışma kitabı 7. ünite sayfa 89'da bulunan etkinliğe bakılacak olursa:

Etkinlik: Metinde geçen deyimlerin anlamlarını yazıp bunları birer cümlede kullanınız.

Güven vermek

Hesapsız davranmak

Aşılmak

Kötü gitmek

Kontrolünü kaybetmek

Hesabını sormak

- Etkinliklerde deyimler genellikle kalıplaşmış ifadeler, atasözleri, birleşik fiillerle beraber ele alınmış ve "sözcük grubu" ifadesi kullanılarak anlam eşleştirmesi istenmiştir. Toplam 17 etkinlikten 9'unda deyimler atasözleriyle ya da kalıplaşmış ifadelerle beraber aynı etkinlikte yer alır. Diğer 8 etkinlikte ise sadece deyimler bulunur.
- İlk etkinlikler daha çok tahmin etme, anlam eşleştirme düzeyinde iken ilerleyen ünitelerde konuşma, yazma etkinlikleri bulunur. Bu durum şöyle yorumlanabilir: Dil öğrenen bireye başlangıçta metinlerle örnek deyimler verilerek kişinin anlamı sezmesi sağlanır. Daha sonra etkinliklerde öğrenciden anlamı tahmin etmesi istenir. Deyimlerle ilgili yeterince veri girdisi sağlandıktan sonra bireyden artık dile dair dönüştürmeler yapması istenir ve cümle kurma, yazma, anlamı açıklama yönergelerine yer verilir.
- "Deyim" ifadesi ilk etkinliklerde kullanılmamıştır. Soru köklerinde, etkinlik yönergelerinde dahi önceleri "kalıp ifade, kelime öbeği, söz grubu" gibi adlandırmalar bulunur. Ancak birkaç etkinlik sonrasında "deyim" ifadesi kullanılmıştır. Örneğin; ders kitabında 1. ünite de sayfa 15'te deyimlerle ilgili bir etkinliğin yönergesi şu şekildedir: "Aşağıdaki kelime ve kelime öbeklerinin anlamını tahmin ediniz." Çalışma kitabında 7. ünite de sayfa 89'daki bir etkinlik yönergesi ise şöyledir: "Deyimlerin anlamlarını yazıp bunları birer cümlede kullanınız."

Etkinliklerden görüldüğü gibi önce tanım sonra örnekler verilmemiştir. Sezdirmeden kurallaştırmaya oradan bireyin öğrendiklerini beceriye dönüştürmesine doğru aşamalı olarak gidilmiş ve işlevsel olma önemszenmiştir.

- Etkinlikler içerisinde ağırlık deyim- anlam eşleştirmesindedir. Mevcut 17 etkinlikten 9'u eşleştirme, 3'ü boşluk doldurma, 2'si yazma, 2'si tahmin etme, 1'i konuşma etkinliğidir.
- Etkinliklere bilişsel beceri düzeyi olarak bakıldığında bilme ve kavrama düzeyi etkinliklerinin yoğunlukta olduğu görülür. Analiz, sentez, değerlendirme yapmayı gerektirecek etkinlikler ise yalnızca birkaç tanedir.

Sonuç

Yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında atasözü ve deyim öğretiminin yeterlilik düzeyini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma kapsamında 35'i okuma, 9'u dinleme olmak üzere toplam 44 metin ve 646 etkinlik atasözü ve deyim varlığı bakımından taranmıştır. Bu tarama sonrasında ulaşılan sonuçlar yazılmış ve yorumlanmıştır. İlgili alan yazın tarandığında ise yabancılara Türkçe öğretiminde deyim ve atasözleri ile ilgili çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerinde Atasözü ve Deyimlerin Dağılımı: Yedi İklim Örneği adlı çalışmada Gün ve İkizcınar (2019), beş farklı dil seviyesindeki kitapları incelemiş ve okuma metinlerinde toplam 1029 deyim ve 17 atasözü tespit etmişlerdir. Yine bu çalışmada atasözü

kullanımının az olması atasözü öğretiminin daha çok etkinliklerle yürütülmesi olarak açıklanmıştır. Özkan (2017), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Türk Kültür Öğeleri Olarak Atasözleri ve Deyimler* adlı çalışmada atasözü ve deyim öğretiminin eşleştirme etkinlikleri dışında konulara bağlı kalarak öğretilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Atagül (2015), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Atasözü ve Deyimlerin Sıklık Analizi* çalışmasında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında tecrübeli öğretmenlerden görüş alarak sık kullanılan 150 atasözü ve 150 deyim belirlemiş ve sonuçları bir sıklık listesi halinde sunmuştur. Dinçel ve Savur (2019), *Yabancılar İçin Türkçe Deyim ve Atasözü Öğretiminde Kullanılabilecek Bir Araç: Tarkan Şarkıları* adlı çalışmada Tarkan şarkıları yoluyla atasözü ve deyim öğretimi yapılabileceğini ortaya koymuşlardır. Kara ve Memiş (2015), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Kalıp İfadeleri Kullanmadaki Yeterlilik Düzeyleri* adlı çalışmada Türkçe öğrenenlerin kendi dillerinde birebir karşılığı olan veya kendi kültürlerinde bulunan durumlarda kullanılan kalıp sözleri daha iyi kavradıklarını belirlemiştir. Bu çalışmada ise yabancılar için Türkçe öğretiminde en sık kullanılan iki kaynak atasözü ve deyim varlığı açısından incelenmiştir. Ayrıca etkinliklerdeki atasözü ve deyim öğretiminin irdelenmiş olması ilgili alan yazın açısından önem arz etmektedir. Tüm bu çalışmalar neticesinde bu çalışmada ulaşılan sonuçlar ve yapılabilecek öneriler şöyle sıralanabilir:

1. 44 metinde toplam 140 deyim mevcuttur. Bu durumda bir metinde ortalama 3 deyim bulunduğu söylenebilir. Ancak deyimler metinlerde dengeli bir dağılım göstermez. Bir metinde hiç deyim bulunmazken bir başka metinde 14 deyim bulunabilir.
2. Ele alınan 44 metinde toplam 12 atasözü bulunmaktadır. Atasözlerinin metinlere dengeli olarak dağıldığı söylenemez. Örneğin; *Yabancılar İçin Türkçe* kitabında bulunan 20 metin boyunca hiç atasözüne rastlanmazken, *Yedi İklim Türkçe* kitabındaki bir metinde 7 atasözü bulunur (*Yedi İklim Türkçe ders kitabı, "Komşuluk"*).
3. İncelenen 646 etkinlikten 40'ı atasözü ve deyimlerle ilgili kazanımlara yöneliktir. Bu durumda mevcut etkinliklerin % 6.19'u atasözü deyim öğretimini hedeflemektedir denebilir.
4. Metinlerde rastlanan atasözü ve deyimler birbirinin tekrarı niteliğinde değildir. Daha çok her bir metin veya her bir etkinlik yeni atasözü ve deyim öğretimini hedeflemektedir.
5. Etkinliklerde bulunan atasözü ve deyimler okuma/ dinleme metinlerinde bulunanlar arasından seçilmemiştir. Yani metinde öğrenilen bir atasözü veya deyim etkinliklerde tekrarı yapılmaz. Ya yakın anlamlı dil malzemeleri verilir ya da yepyeni örnekler sunulur. Oysa öğrenilenlerin kalıcı olması açısından tekrar etkinliklerine de yer verilebilirdi.
6. Etkinliklerde basitten karmaşığa, kolaydan zora bir aşamalılık söz konusudur. Bu durum öğrenmeyi, anlamayı kolaylaştırır.
7. Etkinlikler ilk ünitelerde tahmin etme, eşleştirme şeklinde iken ileriki ünitelerde cümlede kullanma, anlamı açıklama şeklindedir. Yani bireylere önce gerekli dil malzemeleri metinlerde girildi olarak verilmiş ve daha sonra bireyden aşamalı olarak dile dair dönüştürmeler yapması beklenmiştir.
8. İncelenen kitaplarda atasözü ve deyimlerle ilgili özellikler bireye hazır bilgi yığınları olarak verilmemiş, metinlerden hareketle öğretilmiştir. Bireyin atasözü ve deyim metne katkısını sezmesi sağlanmıştır. Daha sonra bireyden kendi örneklerini vermesi, öğrendiklerini beceriye dönüştürmesi istenmiştir.
9. Metinlerde bulunan atasözleri Türk kültürünü en iyi şekilde yansıtan seçkin örneklerdir. Böylelikle Avrupa Dil Portfolyosu'nun dil öğrenme anlayışına da uygun olarak bireyin öğrendiği dilin kültürünü de tanıması sağlanmış olur.

10. Deyimler mecaz anlam taşırlar ve soyut anlam içerirler. Bu nedenle deyim öğretimi bazı etkinliklerde görsellerle desteklenerek somutlaştırma amaçlanmıştır.
11. Metinlerde yer alan atasözü ve deyimler anlamı destekleyici, açıklayıcı yönleriyle oldukça işlevseldir. Bu şekilde yerinde örnekler konuyu anlamayı kolaylaştırır
12. Bireyin öğrendiklerini bir dil becerisine dönüştürmesi sağlıklı bir iletişim için olmazsa olmazdır. Bu açıdan söz öbeklerinin kullanıldığı cümleye göre farklı anlamlara büründüğünün bilinmesi önemlidir. Yabancılara Türkçe öğretiminde atasözü ve deyim öğretimini göz ardı etmemek gerekir.
13. Türkçeyi yabancı bir dil olarak öğrenen bireyler için zengin bir sözcük dağarcığının önemi yadsınamaz. Bu açıdan atasözü ve deyimler bireylerin kelime hazinesini geliştirmeye yardımcı olacaktır.
14. Atasözü ve deyimlerin anlamını iyi bilmek dil öğrenen bireyin anlama ve anlatma becerilerini doğrudan etkiler. Konuşulanlar daha iyi anlaşılır, kişi düşüncesini açıklarken destekleyici söz öbeklerinden yardım alarak anlatımını zenginleştirmiş olur.
15. Dil öğrenen bireyin bağlamdan hareketle söz öbeğinin anlamını kavramasını sağlamak için atasözü ve deyimlerden yararlanılabilir. Özellikle tek başına alıştırmalarla değil de diğer dil beceriyle ilişkilendirilerek yapılan öğrenmeler daha kalıcı olacaktır.
16. İncelenen kitaplarda atasözü ve deyimler ne metinlerde ne de etkinliklerde bir diyalogla sunulmamıştır. Oysaki günlük kullanımlar, kısa diyaloglar öğrenilenleri beceriye dönüştürme açısından etkilidir, bu sayede bireyin deyimleri ve atasözlerini bir dil akışı içerisinde doğru kullanması sağlanabilir.
17. Kitaplarda atasözü ve deyimlerle ilgili bir drama, şarkı ya da oyun etkinliği yer almadığı görülmüştür. Dil öğrenmeyi daha eğlenceli hale getiren bu tür etkinlikler de kitaplarda kullanılabilir.
18. Sözcüklerden daha büyük dilsel yapılar olan deyimler ve atasözleri yabancı dil olarak Türkçe öğrenen kişinin iletişimsel becerileri yerine getirebilmesi için öncelikli olan söz varlığı öğeleridir. Bu öğeler bazen mecaz anlam taşır, bazen soyut anlam içerir, bazen kültürel unsurları yansıtır. B2 düzeyi metinlerde özellikle bireylerin en sık karşılaşabileceği örneklerle yer vermek gerekir.
19. İncelenen iki farklı yayına dair bir karşılaştırma yapmak gerekirse; Yedi İklim Türkçe dil öğretim setinde atasözü ve deyim öğretiminin daha fazla önemsendiği söylenebilir. Hem metinlerdeki hem de etkinliklerdeki atasözü ve deyim sayısı bu durumu ortaya koyar.

Kaynakça

- Atagül, Y. Y. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Atasözü ve Deyimlerin Sıklık Analizi. *Turkish Studies*. 10(7). 1021-1037
- Bağcı, H. (2010). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözleri ve Deyimleri Algılama Düzeyi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. Sayı: 27. Sayfa: 91- 110.
- Barın, E. (2004). Yabancılara Türkçe Öğretiminde İlkeler. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Hacettepe Üniversitesi. Sayı: 1.
- Demir, C. (2018). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Önemli Bir Konu: Türkçede Anlam Zenginliği. *Aydın Tömer Dil Dergisi*. 3(1). Sayfa: 91- 104.

- Diñçel, K. B. ve savur, H. (2019). Yabancılara Türkçe Deyim ve Atasözü Öğretiminde Kullanılabilecek Bir Araç: Tarkan Şarkıları. *International Journal of Language Academy* Volume 7/1 March 2019 p. 39/55
- Durmuş, M. ve okur, A. (Editörler) (2018). *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Elçin, Ş. (1998). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdem, İ. ve Çelik, M. (2011). Dil Bilgisi Öğretim Yöntemi Üzerine Değerlendirmeler. *Turkish Studies*. 6(1). Sayfa: 1030- 1041.
- Erdem, İ. (2009). Yabancılara Türkçe Öğretimiyle İlgili Bir Kaynakça Denemesi. *Turkish Studies*. 4(3). Sayfa: 888- 937.
- Göçer, A. (2012). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Deyimleri Kullanma Yeterlikleri Üzerine Bir İnceleme. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. Sayı: 13. Sayfa: 96- 109.
- Gözler, H. F. (1983). *Büyük Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri.
- Güleç, H. (2002). *Halk Edebiyatı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gün, M. ve İkiçınar, B. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarındaki Okuma Metinlerinde Atasözü ve Deyimlerin Dağılımı: Yedi İklim Örneği. *International Journal of Language Academy*. Volume 7/3, p. 214- 233.
- Hengirmen, M. (1994). *Deyimler Sözlüğü 1000 Temel Deyim*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kara, M. ve Memiş, M. R. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Kalıp İfadeleri Kullanmadaki Yeterlilik Düzeyleri. *International Journal of Languages Education And Teaching*. p. 1670-1681.
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (34. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Köklügiller, A. (2008). *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*. İstanbul: Bahçeşehir Yayınları.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2009). Türkçe Eğitiminde Deyimlerin öğretme ve Öğrenme Süreci Bakımından Değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı: 181.
- Özdemir, A. (2007). *Bütün Yönleriyle Türk Halk Edebiyatı Bilgileri*. İstanbul: Bordo- Siyah Yayınları.
- Özkan, E. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Türk Kültür Öğeleri Olarak Atasözleri Ve Deyimler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, Vol: 4 / Issue: 10, 295-300.
- Pala, İ. (2008). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Saraçbaşı, E. ve Minnetoğlu, İ. (2002). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Sinan, A. T. (2016). *Deyimlerin Kısa Hikâyeleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Tanyeri, M. A. (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Tiryaki, E. (2017). Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitaplarındaki Dinleme Metinlerinin Örtülü Anlam Açısından Değerlendirilmesi (İstanbul b1-b2 Seviyesi Ders Kitabı). Mustafa Kemal üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(39).
- Topkan, R. (1981). Atasözü ve Deyimler. Ankara: Efem Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayın.
- Yurtbaşı, M. (2012). Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü. İstanbul: Excellence Yayınları.
- Yurtbaşı, M. (2012). Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü. İstanbul: Excellence Yayınları.

İncelenen Eserler

- Ateş, Ş., Barın, E., Çobanoğlu, Ş. Balcı, M. Ve Özdemir, C. (2017). Yedi İklim Türkçe. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti Ders Kitabı Seviye: B2.
- Ateş, Ş., Barın, E., Çobanoğlu, Ş. Balcı, M. Ve Özdemir, C.(2017). Yedi İklim Türkçe. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti Çalışma Kitabı Seviye: B2.
- Kurt, M. Ve Temur, N. (Editörler) (2013). Yabancılar İçin Türkçe B2(Orta Düzey). Ankara: Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretimi Merkezi.